

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО

ЖАНР ФАНТАЗІЇ
В КЛАВІРНІЙ ТА ФОРТЕПІАННІЙ МУЗИЦІ XVI–XIX СТОЛІТЬ КРІЗЬ
ПРИЗМУ ВИКОНАВСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ
(СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ «ФОРТЕПІАНО»)
СПЕЦКУРС

здобувача ступеня доктора мистецтва
кафедри спеціального фортепіано № 2

Ратушинського Дмитра Олександровича

Творчий керівник –
Заслужений артист України, професор
Козлов Валерій Олександрович

Науковий консультант –
кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри історії світової музики
Антонова Олена Григорівна

Київ – 2024

ПЛАН

- I. Становлення жанру фантазії в інструментальній музиці XVI – першої половини XVIII століття.
- II. Новий етап розвитку фантазії у добу Класицизму.
- III. Вектори оновлення фортепіанної фантазії в романтичну добу.
- IV. Перелік рекомендованої літератури.

I. Становлення жанру фантазії в інструментальній музиці XVI – першої половини XVIII століття.

1. Історико-стильові контексти виникнення фантазії в інструментальній музиці.
2. Жанр фантазії як об'єкт теоретичного осмислення.
3. Фантазія для лютні та її значення у подальшому розвитку жанру.
3. Фантазія як об'єкт вивчення в трактатах XVI століття: теоретичні аспекти.
4. «Мистецтво гри фантазії» Т. де Санта Марія.
5. Імпровізація строгого та вільного контрапункту у трактаті Дж. Дірути «Трансильванець».
6. Традиції виконання клавірної фантазії у добу Ренесансу.
7. Фантазія на шляху від строгої до вільної поліфонії в органно-клавірних школах XVI — першої половини XVIII століття.
8. Риси гомофонно-гармонічного письма у клавірних фантазіях Й. С. Баха.
9. Традиції виконання барокової фантазії.
10. Клавірні фантазії Г. Ф. Телемана у контексті стильових тенденцій часу.
11. Перспективи розвитку вільної фантазії в творчості К. Ф. Е. Баха.

II. Новий етап розвитку фантазії у добу Класицизму.

1. Імпровізаційні риси клавірних та фортепіанних фантазій у творчості віденських класиків.
2. Специфіка автентичного виконання фантазій Й. Гайдна, В. Моцарта та Л. Бетховена.
3. Комічні образи в фантазіях C-dur Hob.XVII:4 Й. Гайдна та op. 77 Л. Бетховена.
4. Барокові риси у клавірно-фортепіанних творах В. Моцарта.
5. Концептуальне значення фантазії в творчості В. Моцарта.
6. Особливості інтерпретації Фантазії d-moll KV. 397 В. Моцарта.
7. Дві сонати «Quasi una Fantasia» op. 27 Л. Бетховена: виконавські та теоретичні аспекти.
8. Особливості фортепіанної фактури у Фантазії op. 77 Л. Бетховена.

9. Фантазія для фортепіано, солістів, мішаного хору та оркестру Л. Бетховена: сплетіння традицій і новаторства.
10. Фантазійні риси у пізніх фортепіанних сонатах Л. В. Бетховена.

III. Вектори оновлення фортепіанної фантазії в романтичну добу.

1. Романтичний піанізм як відображення естетичних прагнень епохи.
2. Особливості формування романтичної фантазії у творчості Ф. Мендельсона.
3. Початок нової епохи концертного романтичного піанізму. Фортепіанна фантазія «Блукач» ор. 15 Ф. Шуберта (1822).
4. Специфіка жанрових мікстів у розвитку фортепіанної фантазії.
5. Проблеми інтерпретації Фантазії f-moll ор. 49 Ф. Шопена: музично-виконавський аспект.
6. Особливості жанрової трансформації фантазії в умовах її поєднання з іншими жанровими феноменами (Ф. Шопен, Ф. Ліст).
7. Фантазійні жанри в творчості Р. Шумана та їх виконавське осмислення.
8. Виконавський аналіз Фантазії C-dur ор. 17 Р. Шумана. Синтез втілення технічного та художнього.
9. Драматургія фантазії-сонати «Після прочитання Данте» Ф. Ліста та її виконавські рішення.
10. Сім фантазій для фортепіано ор. 116 Й. Брамса в аспекті жанрових взаємодій.

IV. Перелік рекомендованої літератури.

1. Бентя Ю. В. Північно-німецький сентименталізм та клавірна творчість К. Ф. Е. Баха (за матеріалами ф. 441 ЦДАМЛМ України). *Київське музикознавство*. Вип. 10. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, КДВМУ ім. Р. М. Глієра, 2003. С. 3–7.
2. Бентя Ю. В. «Сонати, вільні фантазії та рондо для знавців і аматорів» К. Ф. Е. Баха в естетичному полі європейського сентименталізму 2-ї пол. XVIII — поч. XIX ст. *Київське музикознавство*. Вип. 17. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, КДВМУ ім. Р. М. Глієра, 2005. С. 45–54
3. Кашкадамова Н. Б. Мистецтво виконання музики на клавійно-струнних інструментах (клавикорд, клавесин, фортепіано) XIV–XVIII ст. : навч. посібник для студ. музичних вузів / Вищий держ. музичний ін-т ім. М. Лисенка. Тернопіль : СМП «Астон», 1998. 299 с.
4. Лисіна Н. І., Тітович В. І. Розвиток іспанської клавірної школи в епоху Ренесансу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. *Теорія і методика мистецької освіти*. Випуск 25 (30). 2018. С. 107–112.
5. Лисіна Н. І., Тітович В. І. Клавірна музика Ренесансу і Бароко: видатні європейські музиканти. Історичні, теоретичні та методичні аспекти: Монографія. Київ : УДУ ім. Михайла Драгоманова, 2023. 496 с.
6. Погода О. В. Фортепианная фантазия как жанровая константа в творческом наследии Л. Бетховена. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Вип. 45. Харків, 2015. С. 219–231.
7. Кутасевич А. Тріада фортепіанних сонат opus 31 Людвіга ван Бетховена: музикознавчі та виконавські аспекти. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. *Бетховен – terra incognita*: Вип. 45. Харк. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського; ред. упоряд. Г. І. Ганзбург. Харків: Видавництво ТОВ «С. А. М.», 2015. 244 с.

8. Свириденко Н. С. Стилїстика виконання старовинної музики на прикладі творів Й. С. Баха: навчально-методичний посїбник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 242 с.
9. Тїтаренко Л. С. Фїтцвїльямова вїрджинальна книга як жанрово-стильова антологїя англїйської клавїрної музики другої половини ХVІ – початку ХVІІ столїття : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Київ, 2020. 335 с.
10. Фоменко Н. В. Stylus phantasticus в захїдноєвропейському клавїрному мистецтві ХVІІ–ХVІІІ столїть: дис. ... кандидата мистецтвознавства. Київ, 2021. 282 с.
11. Черноїваненко А. Композиторсько-виконавські практики Бароко у розвитку музичного їнструменталїзму. *Музичне мистецтво і культура*. Вип. 27, книга 2. Одеса, 2018. С. 17–34.
12. Чернявська М. Піанїстичні дуелї Л. Бетховена і його сучасникїв-вїртуозїв. *Проблеми взаємодїї мистецтва, педагогїки та теорїї і практики освїти*. Вип. 45. Харкїв, 2015. С. 59–70.
13. Штрифанова К. Жанр фантазїї в творчостї українських композиторїв кїнця ХІХ — ХХ столїття. *Українське музикознавство*. Вип. 34. Київ : НМАУ їм. П. І. Чайковського, 2005. С. 146–163.
14. Штрифанова К. Особливостї ладогармонїчної мови фантазїї для лютнї ХVІ столїття. *Проблеми взаємодїї мистецтва, педагогїки та теорїї і практики освїти*. Вип 13. Харкїв, 2004. С. 314–325.
15. Штрифанова К. Фантазїя для лютнї ХVІ столїття: становлення жанру: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. / Харкїв. держ. ун-т мистецтв їм. І. П. Котляревського. Харкїв, 2007. 17 с. URL : https://revolution.allbest.ru/music/00601011_0.html
16. Abert H. W. A. Mozart. Edited by prof. Cliff Eisen, translated by Mr. Stewart Spencer. Yale University Press, 2007. 1515 p.
17. Adam-Schmidtmeier E.-M. Kreisleriana, Phantasien fur Klavier Op. 16. *Robert Schumann: Interpretationen seiner Werke*. Bd. 1. Laaber: Laaber Verlag, 2006. S. 92–98.

18. Apel. W. The History of Keyboard Music to 1700. Translated by Hans Tischler. *Originally published as Geschichte der Orgel-und Klaviermusik bis 1700.* Indiana University Press. Kassel: Bärenreiter-Verlag, 1972. 878 p.
19. Bach C. P. E. Essay on the True Art of Playing Keyboard Instruments. Translated and edited by William J. Mitchell. London : Cassell & Company, 1951. 449 p.
20. Bergmann W. Telemann in Paris. *The Musical Times*. Vol. 108. No. 1498. 1961. P. 1101–1103. URL : <https://www.jstor.org/stable/951885?origin=crossref> (дата звернення: 10.10.2023).
21. Beach D. «Schubert's Experiments with Sonata Form: Formal-Tonal Design versus Underlying Structures». *Music Theory Spectrum*, 15/1. 1993. P. 1–18.
22. Betz M. Fantasia. *Handwörterbuch der musikalischen Terminologie* / hrsg. von H. H. Eggebrecht und A. Riethmüller. Ordner 3. Wiesbaden, Stuttgart : Franz Steiner Verlag, 2012. S. 1–7.
23. Brauer V. L'ornementation de la musique française pour orgue de la première moitié du XVII siècle, d'après Titelouze, Mersenne et Denis. 20 (1). *Canadian University Music Review / Revue de musique des universités canadiennes*, 1999. P. 41–70.
24. Brown M. J. E. «Schubert's 'Wanderer' Fantasy». *The Musical Times*, 92/1306. 1951. P. 540–542.
25. Butler G. G. The Fantasia as musical image. *The Musical Quarterly*. Vol. 60, Issue 4. 1974. P. 602–615.
26. Czemy C. On the Proper Performance of all Beethoven's Work's for the Piano. Edited by Paul Badura-Skoda. Vienna : Publisher, 1970. 119 p.
27. Czemy C. School of Practical Composition. Translated. J. Bishop. Vol. 1. New York: Da Capo Press, 1979. 169 p.
28. Dirksen P. The Fantasias [Sweelinck J. P. Complete Keyboard Works [ноти]: in 4 volumes / ed. by Pieter Dirksen, Harald Vogel. Vol. 2: Fantasias]. Leipzig : Breitkopf & Härtel, 2006. 224 p.
29. Diruta G. Il Transilvano, dialogo sopra il vero modo di sonar organi, & istromenti da penna. Venice : Alessandro Vincenti, 1597. 64 p.

30. Eitner R. Telemann, Georg Philipp. *Allgemeine Deutsche Biographie*. Bd. 37. Leipzig : Duncker & Humblot, 1894. S. 552–555.
31. Eitner R. Telemann. *Biographisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*. Bd. 9. Leipzig : Breitkopf & Härtel, 1900. S. 368–377.
32. Fick K. Empfindsamkeit and the Free Fantasia: The Philosophy of Music 1 Performance in the Early German Enlightenment. *The Journal of the Graduate Association of Musicologists and Theorists at the University of North Texas «Harmonia»*. Vol. 10. 2011-2012. P. 1– 36.
33. Field, Christopher D. S. «Fantasia». *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. 2nd edition / ed. by Stanley Sadie and John Tyrrell. London : Macmillan Publishers, 2001. P. 1–27.
34. Geiringer K. Haydn: A Creative Life in Music. Berkeley: University of California Press, 1982. 404 p.
35. Gillespie J. Five Centuries of Keyboard Music. Belmont, California : Wadsworth, 1965. 463p.
36. Gjerdingen, Robert O. Music in the Galant Style. Oxford and New York : Oxford University Press, 2007. 500 p.
37. Godman S. Telemann: A Forgotten Friend of Bach and Handel. *The Musical Times*. Vol. 91. No. 1286. 1950. P. 135–137. URL : <https://www.jstor.org/stable/936366> (дата звернення: 11.10.2023).
38. Hackmey E. Mozart`s Unfinished Fantasy. Thoughts about the Fantasy in D minor, K. 397: The author`s dissertation abstract for the degree Doctor of Music. Indiana University, 2012. 36 p.
39. Hoffmann-Erbrecht L. Der “Galante stil” in der Musik des 18. Jahrhunderts : Zur Problematik Des Begriffs. *Studien Zur Musikwissenschaft*. Vol. 25. 1962. S. 252–260. URL : <http://www.jstor.org/stable/41465231> (дата звернення: 08.11.2023).
40. Hultberg W. E. Sancta Maria`s Libro llamado Arte de tañer fantasía: a critical evaluation (Volumes I and II). University of Southern California ProQuest Dissertations Publishing. 1964. 547 p.

41. Kahl W. *Fantasie seit 1750. Die Musik in Geschichte und Gegenwart: in 17 Bde.* Bd. 3 / hrsg. von F. Blume. Kassel: Bärenreiter-Verlag, 1954. S. 1790–1800.
42. Kao P-H. *The influence of Free Fantasias on Wolfgang Amadeus Mozart's Fantasies and Preludes: Manuscript of Dissertation work for the degree of Doctor of Musical Arts.* Baltimore : Johns Hopkins University, 2016. 80 p.
43. Kaufmann H. W. *The Life and Works of Nicola Vicentino, 1511–1576. Musicological studies and documents.* № 11. Rome : American Institute of Musicology, 1966. 241 p.
44. Kennedy M. *Fantasia. Oxford Dictionary of Music* / ed. by T. Rutherford-Johnson, J. Kennedy. Oxford, 2013. 248 p.
45. Kinderknecht J. *Revolutionary Pedagogy: A Historical Perspective on Improvising in Beethoven: Manuscript of Dissertation work for the degree of Doctor of Music.* West Virginia : College of Creative Arts at West Virginia University, 2016. 125 p.
46. Kinderman W. «"Beethoven the Pianist" by Tilman Skowroneck». *Performance Practice Review*: Vol. 16: No. 1, Article 3. Claremont Graduate University, 2011. P. 1–6.
47. Kinkeldey O. *Orgel und Klavier in der Musik des 16. Jahrhunderts.* Leipzig : Breitkopf & Härtel, 1910. 342 s.
48. Kok R.-M. *Fantasia C-Dur op. 17. Robert Schumann: Interpretationen seiner Werke.* Bd. 1 / hrsg. von H. Loos. Laaber: Laaber-Verlag, 2006. S. 99–105.
49. Lavinia-Nadiana S. *The last Beethoven. Art and art history.* Université Panthéon-Sorbonne – Paris I; Academia de Muzică Gheorghe Dima (Cluj-Napoca), 2015. 261 p.
50. Lawrence-King A. *The Art of Time: Tomas de Santa Maria on performing renaissance Fantasia.* URL : <https://andrewlawrenceking.com/2019/08/02/the-art-of-time/> (дата звернення 02.02.2023).
51. Marchione C. *Prefazione [G.P. Telemann Dodici fantasie per violino Transcrizione per chitarra di Carlo Machione Edizioni suvini zerboni].* Milano, 1998. 62 p.

52. Marston N. Schumann: Fantasie Op. 17 / ed. by J. Rushton. Cambridge : Cambridge University Press, 1992. 117 p.
53. Mozart W. A. Mozart Briefe und Dokumente. *Online-Edition, herausgegeben von der Internationalen Stiftung Mozarteum*. Salzburg. URL: <https://dme.mozarteum.at/briefe-dokumente/> (дата звернення 04.04.2024).
54. Newman, William S. «Emanuel Bach's Autobiography». *The Musical Quarterly* vol. 51 no. 2. 1965. P. 363–372.
55. Park Y. K. Seventeenth-century musical fantasy: origins of freedom and irrationality: PhD thesis in the Department of Music. University of Glasgow, 2008. 296 p.
56. Parker J. The Clavier Fantasy from Mozart to Liszt: A study in Style and Content : Doctoral Dissertation. Stanford University, 1974. 486 p.
57. Pauly, Reinhard G. Music in the Classic Period. 2nd edition / ed. by Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall, 1973. 206 p.
58. Payne I. Telemann and the French Style Revisited : Transformative Imitation in the Ensemble Suites (TWV 55). *Bach*. Vol. 37. No. 2. 2006. P. 45–80. URL : <https://www.jstor.org/stable/41640553> (дата звернення: 08.10.2023).
59. Payne I. Telemann's musical style c. 1709–c. 1730 and J. S. Bach : the evidence of borrowing. *Bach*. Vol. 30. No. 1. 1999. P. 42–64. URL : https://www.jstor.org/stable/41640474?searchText=telemann&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dtelemann&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A42a0b4e4f87403592772aa8f04bec40b (дата звернення: 09.10.2023).
60. Plath W. Keyboard music. Single Pieces for Piano (Organ, Mechanical Organ, Glass Harmonica). *New Mozart Edition*. Series IX, 27/2. 1982. 40 p.
61. Porto D. R. Girolamo Diruta: il transilvano – diálogo sobre a maneira correta de tocar órgão e instrumentos de teclado : um estudo sistemático do tratado e da música em princípios do séc. XVII. São Paulo, 2013. 336 p.

62. Pritchard I. *Keyboard Thinking: Intersections of Notation, Composition, Improvisation, and Intabulation in Sixteenth-Century Italy*. University of Southern California, 2018. 394 p.
63. Prout E. *Capriccio*. *Grove's Dictionary of Music and Musicians* / ed. by J. A. Fuller. Vol. 1. London : Macmillan and Co. Limited, 1900. 461 p.
64. Richards A. *The Free Fantasia and the Musical Picturesque*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 256 p.
65. Ritter M. Telemann : Master of the “German Style”. *Early Music*. Vol. 22. No. 4. 1994. P. 696–98. URL : <http://www.jstor.org/stable/3128203> (дата звернення: 15.11.2023).
66. Rosenblume S. P. *Performance Practices in Classic Piano Music: Their Principles and Applications*. Indiana University Press, 1988. 544 p.
67. Sadie S. *Words about Mozart: Essays in Honour* / ed. by Dorothea Link and Judith Nagley. Woodbridge, Suffolk : Boydell & Brewer, 2005. 252 p.
68. Santa María T. *Libro llamado Arte de tañer fantasía, assi para tecla como para vihuela*. Valladolid, 1565. 460 p.
69. Schulenberg D. *The Music of Wilhelm Friedemann Bach*. NY: University Rochester Press, 2010. 354 p.
70. Schulenberg, D. *Performing C. P. E. Bach: Some Questions Answered?* *The Music of Carl Philipp Emanuel Bach*. *Early Music* 41, no. 1. Eastman Studies in Music. Rochester, NY : University of Rochester Press, 2014. P. 119–122.
71. Skowronek T. *Musical Performance and Reception: Beethoven the Pianist*. Cambridge, GB : Cambridge University Press, 2010. 286 p.
72. Soehnlein E. J. *Diruta on the Art of Keyboard-playing : An Annotated Translation and Transcription of il Transilvano. Parts I (1593} and II (1609) (Volumen I and II): The University of Michigan*, 1975. 522 p.
73. Strahle G. *Fantasia and music in sixteenth- and seventeenth-century England* : PhD thesis in the Faculty of Arts. Elder Conservatorium of Music, University of Adelaide, 1987. 561 p.

74. Tarka K. The Fantasy Genre in the Style Brilliant – A Source of Inspiration for the Young Chopin. *In The Sources of Chopin's Style Inspirations and Contexts* / ed. by Artur Szklener, John Comber, Magdalena Chylińska. Warszawa. Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, 2010. P. 155–174.
75. Türk D. G. School of Clavier Playing / transl. by Raymond H. Hagg. Lincoln : University of Nebraska Press, 1982. 563 p.
76. Beethoven as Reflected in His Piano Music : Wiener Urtext Edition / ed. by Jochen Reutter; compilation and texts Julia Moser. Wien, 2019. 24 p.
77. Wen-Hui L. L. Towards a historically informed performance of Johannes Brahms's Fantasien, Opus 116 : Doctoral Dissertations. University of Connecticut, 2009. 74 p.
78. Wolf E. K. The Rediscovered Autograph of Mozart's Fantasy and Sonata in C Minor, K. 475/457. *The Journal of Musicology*. Vol. 10, No. 1 (Winter, 1992). P. 3–47. URL : <https://www.jstor.org/stable/763559> (дата звернення: 08.04.2024).
79. Zadow G. The Works for Viola da Gamba in the Ledenburg Collection. *The Viola da Gamba Society Journal*. Vol. 10. 2016. P. 43–80.
80. Zohn S. Music for a Mixed Taste. Style, Genre, and Meaning in Telemann's Instrumental Works. New York : Oxford University Press, 2008. 686 p.